

Citace záznamu

Zdeňka Michalová, Veronika Řezníčková, Vojtěch Krajiček, Kostel Nejsvětější Trojice - Běhařovice, presbytář, loď, vstupní předsíň, *Renesanční a manýristické štukatéřství v Čechách a na Moravě* (online databáze), <https://stuky.upce.cz/node/568>, vyhledáno 7. 6. 2023.

Kostel Nejsvětější Trojice - Běhařovice, presbytář, loď, vstupní předsíň

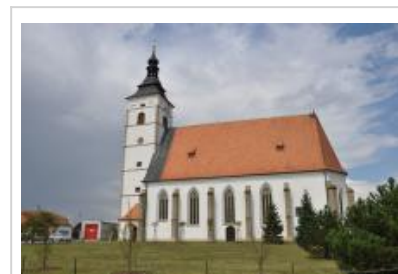
Číslo záznamu: 568

Bližší určení díla: dekorativní štuková žebra, pásové ornamenty, kazetování a solitérní rozety

Památkově chráněno, č. úskp: 21066/7-6202

Umístění: klenby presbytáře, lodi a předsíně.

Datace: konec 16. století

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice (Zdeňka Michalová, 2018)

Anotace

Kostel Nejsvětější Trojice byl postaven roku 1596 jako evangelický chrám. Na klenbě v předsíni a jednolodí se nacházejí mohutná žebra s vytlačovaným štukem a různé rozety, přičemž největší koncentrace zdobných prvků (hlavičky beránků, komunikující rámy, rozety) je v presbytáři. V 18. století dostala klenba novou výmalbu a celkově byla klenba několikrát restaurována.

Abstract

The Church of Holy Trinity was built in 1596, probably as a non-Catholic church. The vault of the vestibule and nave has large ribs with extruded stucco decoration and various rosettes; however, most of the decorative items (lamb heads, communicating frames, rosettes, etc.) can be found in the chancel. The vault was repainted in the 17th century and has been restored several times to date.

Kraj	Okres	Obec	Katastr
Jihomoravský kraj	Znojmo (okres)	Běhařovice	Běhařovice

Ulice, čp. / č. o.

GPS

49.003392361525385, 16.080390214920044

Technika štku	Materiálová skladba	Povrchové úpravy	Původnost
Vytlačovaný štuk		polychromie Celá klenba presbytáře je dnes blankytně modrá, s bílými štukovými rozetami a rámy s okrovými a šedavými detaily. V okru jsou vyvedeny také perlovce a palmety. Místo užití okrové barvy měl být perlovec v 70. letech 20. století pozlacen, vzhledem k finanční náročnosti techniky zlacení k tomu však nakonec nedošlo (Vasilová 2017, s. 54).	Původní stav s druhotnými zásahy

Uměleckohistorický popis

Kostel Nejsvětější Trojice nechal postavit roku 1596 tehdejší majitel tavíkovického panství, původem rakouský šlechtic luterského vyznání Georg Christian Teufel z Gundersdorfu. Stavební historie objektu není přesně známa z důvodu nedostatku písemných zpráv. Dle data na původním zvonu s dedikačním nápisem patrona je známo datum dokončení stavby v roce 1596. V kostele byla situována hrobka zakladatele, z níž se zachovala pouze krycí deska s letopočtem 1597, monogramem a erbem stavebníka. Chrám byl tedy zřejmě od počátku zamýšlen jako pohřební. Roku 1792 byla klenba presbytáře a kostelní lodi iluzivně vymalována Josefem Winterhalderem mladším.

Štukové dekorace se nacházejí už při vstupu do kostela – v předsíni průčelní věže – jde o mohutná štuková žebra zdobená vejcovcem, perlovcem, čepy a rozvilinami, v kápích klenby jsou navíc umístěny čtyři plně, jakoby „rotující“ rozety. Valenou klenbu samotné lodi zdobí rovněž masivní štuková žebra zvýrazňující hrany styčných výsečí, které se sbíhají do rozetových svorníků, a klenební pasy. Žebra vždy dosedají na římsové hlavice pilastrů a každá kápě disponuje třemi systematicky rozmístěnými rozetami. Téměř stejné rozety můžeme vidět i na honosně dekorované valené klenbě trojboce ukončeného presbytáře s lunetovým závěrem. Její líc člení oktogonální medailony či kazety vyplněné právě rozetami, které jsou sřetězené v horizontálním směru pomocí lišt. Ústřední části nad oltářem dominuje oválný rám s plastickým vějířovým motivem, v jehož středu se skví jakoby v aureole drobná štukem modelovaná hlava beránka. Beránek Boží představuje symbol odedávna připomínající oběť Ježíše Krista, zmiňovaný v evangeliu sv. Jana – „*Hle, beránek Boží, který snímá hřích světa.*“ (Jan: 1, 29). Jeho umístění nad oltářem tak vizuálně doplňuje liturgii. Tytéž hlavičky se nacházejí také na triumfálním oblouku a při vrcholech oktogonů, čímž prostor mezi nimi uzavírají do šestiúhelných útvarů s dalšími rozetkami. Lišty mezi kazetami jsou pak lemovány palmetami. Původní renesanční výmalbu kostela upravil a dotvořil do dnešní podoby Josef Winterhalder mladší koncem 18. století (Samek 1994, s. 37).

Na základě podobnosti štukatur byla identifikována formálně blízká skupina, na kterých zřejmě pracovala stejná dílna. Konkrétně jde o loggii nedalekého zámku ve Slatině a o dnes již zaniklý kostel sv. Václava v Bítově. Všechny tři objekty pojí stejná profilace zdobných žebor a stejný typ rozet. V Bítově se nacházel také analogický oválný medailon s motivem dvou spojených palmet, ve Slatině jsou navíc konzoly tvořeny stejnými palmetami, jaké přiléhají k lištám na klenbě presbytáře v Běhařovicích. Zmíněné stavby patří do širší skupiny podobně vytlačovaných štuků, jež vznikly na přelomu 16. a 17. století v okruhu štukatérské dílny, která vytvořila rozsáhlé geometrické a ornamentální dekorace dolnorakouského zámku Schwarzenau (Kovářík – Míchalová – Tišlová 2020, s. 313–329). Celková koncepce architektury a základní rozvrh výzdoby mají svou obdobu v kostele bl. Juliány Collalto v Brtnici, který vznikl v 80. letech 16. století jako pohřební kostel Brtnických z Valdštejna a v první polovině 17. století byl barokizován (Borský 2014). Jeho presbytář je podobně akcentován kazetováním s rozetami ve vpadlých oktogonech.

Historické zásahy / opravy

Výzdoba prošla několika restaurátorskými zásahy, v rámci nich došlo roku 1884 mimo jiné k zahlazení štukových medailonů v presbytáři do roviny a zatření maleb. Podobně na tom byla i výzdoba lodi. Nátěr byl však brzy odstraněn. K obnově výzdoby došlo až roku 1912, kdy výmalbu zrestauroval a doplnil malíř Josef Linhart. Tehdy byla také žebra v kostelní lodi očištěna od vrstvy omítky a jejich poškozená místa dotmelená sádro. Zbytek klenby, až do konce 19. století modré stejně jako kněžiště, byl vymalován žlutě, aby dal presbytáři vyniknout (Vasilová 2017, s. 50–52).

Literatura

- Pavel Borský, Zámecký kostel v Brtnici. Revize podílu Giovannio Pieroniho, *Památky Vysočiny* 5, 2014, s. 64–87.
 František Dvorský, *Vlastivěda moravská: Hrotovský okres*, Brno 1916, s. 48–58.
 Karel Eichler, *Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku*, Brno 1888, s. 462–463.
 Ondřej Jakubec, Skupina pozdně renesančních štukatur na Moravě, jejich styl a význam – možnosti a meze interpretace, *Umění* LI, 2003, č. 4, s. 279.
 Zdeněk Kovářik – Zdeňka Míchalová – Renata Tišlová, Renesanční vytlačovaný štuk na příkladu památek z oblasti česko-moravsko-rakouského pomezí, *Zprávy památkové péče* LXXX, 2020, č. 3–4, s. 313–329.
 Jarmila Krčálová, *Renesanční stavby Baldassara Maggiho v Čechách a na Moravě*, Praha 1986, s. 76.
 Antonín Matějček, Die heil. Dreifaltigkeitskirche in Birhařowitz (Mähren), *Mitteilungen der K. K. Zentralkommission für Denkmalpflege*, Band XIII, No. 1, Wien 1914, s. 2015–220.
 Bohumil Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska 1 [A/I]*, Praha 1994, s. 37.
 Gregor Wolny, *Kirchliche Topographie von Mähren, Brüner Diocese, IV. Band*, Brünn 1861, s. 278–279.

Prameny

- Národní archiv, fond Památkový úřad Vídeň, kart. 1, inv. č. 26 – Běhařovice – restaurátorská zpráva Josefa Linharta, 1913.
 Hana Myslivečková, *Moravská sakrální architektura 1590-1650. Příspěvek ke stylovým otázkám longitudinální architektury* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UPOL, Olomouc 2011.
 Hana Myslivečková, *Moravská sakrální architektura 1580-1660* (disertační práce), Katedra dějin umění FF UPOL, Olomouc 2020.
 Veronika Řezníčková, *Dekoratívni štukatérství na Moravě v letech 1550–1620. Mezi místní tradicí a recepcí italských vzorů* (diplomová práce), Seminář dějin umění FF MU, Brno 2020.
 Ludmila Vasilová, *Kostel Nejsvětější Trojice ve farnosti Běhařovice* (diplomová práce), Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění CMTF UPOL, Olomouc 2017.
 Ludmila Vasilová, *Kostely s renesančními prvky na Moravskokrumlovsku* (rigorózní práce), Cyrilometodějská teologická fakulta UPOL, Olomouc 2019.

Odkazy

- [Zdeněk Kovářik – Zdeňka Míchalová – Renata Tišlová, Renesanční vytlačovaný štuk na příkladu památek z oblasti česko-moravsko-rakouského pomezí, Zprávy památkové péče LXXX, 2020, č. 3–4, s. 313–329.](#)
[Hana Myslivečková, Moravská sakrální architektura 1590-1650. Příspěvek ke stylovým otázkám longitudinální architektury \(diplomová práce\), Katedra dějin umění FF UPOL, Olomouc 2011.](#)
[Hana Myslivečková, Moravská sakrální architektura 1580-1660 \(disertační práce\), Katedra dějin umění FF UPOL, Olomouc 2020.](#)
[Ludmila Vasilová, Kostel Nejsvětější Trojice ve farnosti Běhařovice \(diplomová práce\), Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění CMTF UPOL, Olomouc 2017.](#)
[Ludmila Vasilová, Kostely s renesančními prvky na Moravskokrumlovsku \(rigorózní práce\), Cyrilometodějská teologická fakulta UPOL, Olomouc 2019.](#)
[Veronika Řezníčková, Dekoratívni štukatérství na Moravě v letech 1550–1620. Mezi místní tradicí a recepcí italských vzorů \(diplomová práce\), Seminář dějin umění FF MU, Brno 2020.](#)
 Portrét stavebníka
 kostela: <https://www.online.landessammlungen-noe.at/objects/254653/bildnis-des-georg-christoph-teufel-freiherr-zu-gundersdorff>

Autoři záznamu

Zdeňka Míchalová, Veronika Řezníčková, Vojtěch Krajiček

Datum poslední změny

10.6.2022

Fotodokumentace současného stavu

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba lodi (Zdeňka Michalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, pohled směrem k presbytáři (Zdeňka Michalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba lodi (Zdeňka Michalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba lodi (Zdeňka Michalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba lodi, detail dekorace (Zdeňka Michalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba lodi, detail klenebního výběhu (Zdeňka Michalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, pohled směrem k presbytáři (Zdeňka Michalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba presbytáře (Zdeňka Michalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba presbytáře (Zdeňka Michalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba presbytáře (Zdeňka Michalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba presbytáře, detail rozety (Vojtěch Krajíček, 2020)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba presbytáře, detail rozety (Vojtěch Krajíček, 2020)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba presbytáře, detail rozety (Vojtěch Krajíček, 2020)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba předsíně (Zdeňka Michalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba předsíně, detail (Zdeňka Michalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba předsíně, detail (Zdeňka Michalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba
předsíně, detail (Zdeňka Míchalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba
předsíně, detail (Zdeňka Míchalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba
předsíně, detail (Zdeňka Míchalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, klenba
předsíně, detail (Zdeňka Míchalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, erby
Evy Tavíkovické z Tavíkovíc, Georga
Christiana Teufela a Markéty Brtnické z
Valdštejna umístěné nad vstupem do věže
(Zdeňka Míchalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice, krycí
deska hrobky s letopočtem 1597 a
iniciálami Georga Christiana Teufela
(Zdeňka Míchalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice,
exteriér (Zdeňka Míchalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice,
exteriér (Zdeňka Míchalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice,
exteriér (Zdeňka Míchalová, 2018)

Běhařovice, kostel Nejsvětější Trojice,
exteriér (Zdeňka Míchalová, 2018)